

Suhai Pál

Keresetlen sorok
Győri László: *A tisztaság akarása*
című verseskönyvéről
- Levél a szerzőnek

Kedves Laci! Nem tudtam kivárni a nyár végét, s előzetes engedélyed nélkül is(!) elolvastam *A tisztaság akarását* (Napkút K., 2012). De először (nem tudom már, milyen szeszélytől vezéreltetve) hátulról visszafelé. Mint amikor valamely filmen egy már hurkába (hurkájába) töltött disznót (tisztesség ne essék szólván: disznót!) ismét egészé összeraknak. Vagy mint amikor gonoszkodásból egy macskát hátulról simogatnak. Persze ez mégsem szeszély vagy gonoszkodás volt, vagy ha az, a hátoldal borítósövegéé – ezzel kezdtem ugyanis az olvasást. (A Tarján Tamás-i borítósöveggel – mondanivalójából és stílusából következtetek rá –, ámbár lehet, megengedem, hogy Te voltál ebben is a ludas.) S akkor már nem volt megállás, annyi se, hogy előre lapozzak. Muszáj volt olvasni, nem részletekben, hanem egészben, a forrásig evezve. És kíváncsi is voltam a furcsa hatásra. Kíváncsi, jóllehet a kötet nem egy versét már ismertem, a hang, a megoldások szisztémája pedig mindvégig jó ismerősöm volt. Persze a gyakori meglepetésekkel, amelyeket egy-egy váratlan megoldás, néha egyenesen telitalálat okozni tudott. Mindjárt a könyv elején (a végén!) a *Palliatív osztály* címadása. Zavaromban ama végső jelenet intimitása miatt is, amelyre csak félénken tud nézni az ember. S ahogy szaporodtak az utolsó ciklus őszikéi, búcsúzás- és lemondáspróbái, igazat kellett adnom a „borítónak” is: „Feltűnő, milyen sokszor idézi föl gyerek- és ifjúkorát [...] s milyen sokszor tűnődik az elmúláson”. Természetesnek azonban ez utóbbit én nem egyszerűen hetven év megtett útjával, koroddal magyarázom csupán, hanem (túl az idősödő emberre jellemző retrospektív hajlamokon) költészeted jellegével, kivívott, jól kikísérletezett sajátosságával is. A példázatos jelleggel, amelyre komoly hajlamod van. A kép, a piktúra és a

gondolat, a reflexió finom érzékről tanúskodó egyensúlyával. Az egyensúlyt paradox módon éppen a (gyakran múltbeli) kép, jelenet, anekdota, tárgyi elem túlsúlya, részletezése biztosítja, szerencsére túlsúlya. A részletezésé, melynek során az élet, a világ, a természet, a külső-belső tér sokszínűsége a nyelvi megoldások gazdag variációiban valósul meg. Az eszmei rész, a tanulság a „leírás” e folyamatában és folyamatából a szemlélő-átélő valamiféle megvilágosodásaként bontakozik ki, maga is része és részese ennek. Csupán fűszer a levesben, amelyből szemernyi is elég, s amelyet a szakács egyáltalán nem a tanulság kedvéért adagol. Ezt nevezem én finom érzékű egyensúlynak. Ilyesmit látok pl. a *Horizont* című versben is, amely egy részletekbe tört élet hiányainak leltára, végső summája mégis egyfajta hősiesség felmutatása, a „Nem bírt egészre törni, / de minden részlete / heroikus volt, hősi, / töredék élete”. E megállapítás igazságát könyved másik végén (az elején!) *A szándék* című mottó-versben is vizionálhattam, de az előzővel ellentétben itt már szinte a filozófiai általánosítás igényével („minden, ami megmaradt, elmaradt”; „Minden fényképem arra kötelez”; stb.). Ugyanakkor a nyitó-versben is a már ismert és ismertetett megoldás érvényesül: a fiatal költő fogadkozásának, a minden napra egy vers nagyratörő tervének már-már anekdotikus részletezése, majd tanulságának, e terv „esetlegesbe” horgonyzó voltának szentenciózus tömörségű megfogalmazása („Az esetleges villant így vakut”; „A véletlenben, ott keressetek”; „Csak töredék van életút helyett”). S ha ide írnám az egész verset, annak minden porcikájából is csak ez derülne ki. S

megvilágosodásként mintegy a nyilvánvaló tény (az olvasó számára is megvilágosodásként), hogy ezek az ötös és ötödfeles jambusok következetesen és mindvégig rímelnék. A vers minden sora rímes, s mégsem ez az elsődleges benyomásom róla. Sokkal inkább az a költői idegenvezetés tárgya, mint „retorikája”, „művészete”. Annyira transzparens a vers, hogy csak az igazán figyelő látja (látja meg) őket. Pedig neveznek téged, ha nem tudnád, „rímboldnak” is. A „bold” persze nem igaz, de magam is tudom, hogy e téren a legnehezebb, szinte megoldhatatlan feladatok elől se szoktál kitérni. Sőt. S időnként fantasztikus megoldásaid vannak. (De nemcsak egy-egy alkotáson belül: köteteid egészére is a hangzás iránti megkülönböztetett figyelem a jellemző, melynek eredménye az egymástól eltérő versformák szinte karneváli, színes forgataga – egészen a szabadversig.) Ami pedig rímművészetedet illeti, ennek példájaként hadd emeljem ki a kötet első harmadából *Fellbach* című versed magával ragadó rímpárját, a „biciklin”-t és a „csin-csin”-t („A zöldészeshez indulok / agyváltós biciklin / minden délelőtt. Egy sarok, / még egy, szól a csin-csin”). Muszáj volt az egész versszakot ide körmölnöm, hogy e formaművészet természetét érzékeltetni tudjam. Mindenekelőtt, ahogy már írtam is, a transzparens jelleget, eszközeid áttetsző mivoltát. A vers természetes, nyugodt lélegzetvétele a „csin-csin” hangutánzásával szinte el is tünteti a másik rímpárt, az „indulok” – „sarok” konzonanciáját. Nem utolsó sorban azért, mert az „agyváltós bicikli” ugyancsak magára vonja a figyelmet. Milyen bicikli ez? Nem sebességváltós véletlenül? Akkor rendben lenne. De így, „agyváltós” mivoltában, egyáltalán nincs. Itt muszáj megállni. Tökéletesebb és pontosabb e metaforikus szóösszetétel egy mégoly részletező műszaki leírásnál. (Annak persze, aki tudja, mit jelent az „agy” egy biciklikerek esetében.) Annál inkább érzem leleményed tökélyét, minél inkább látom, hogy a minimálisra zsugorított felező hatások egyik sorának kényszere szülte e megoldást. Annál inkább csodálom – még ilyen kis helyen is milyen természetes eleganciával fér el. A verseid hangvételére általában is jellemző spontaneitás, természetesség (az emelkedettségnek szinte tüntető hiánya) ez – az elegancia, a

választékosság legudvariasabb neme. Csak semmi feltűnés. És éppen ez az, ami feltűnik verseidben. Itt még az enjambement-nal is oldva a ritmus kényszerét s halványítva a rím (a páros sorok rímeinek) feltűnőségét. Ugyanilyen természetes módon foglalja keretbe a német citátum megismétlése is a verset, ennek éppen első és utolsó versszakában („*Ein Kilogramm Apfel*”, illetve „*Apfel. Ein Kilogramm*”). Mindkét sorvégi idegen szó rímpozícióban – ezekre tessék rímet vagy hívrímet találni. (Nem írom ide megoldásodat – keressen-kereskedjen a kíváncsi!) E „keret” mégsem egyszerű ismétlés. Feltűnő szórendcsere is – mondatgrammatikai eszköz. Látszólag láthatatlan (!), s mégis milyen húzása van. *Hang* című („baglyos”) versed egészét ide kellene e megoldásra példaként idéznem. Félve mondom ilyet, de talán ezzel a verseddel tudok legkevésbé betelni. (Naponta többször is újraolvasom.) De maradva a versmondatok „művészi” (tehát hatásos) kezelésének kérdésénél – megszámláltam, e mindössze négy szakaszos költeményt huszonnégy mondat teszi, ebből a harmadik versszakra (írd és mondd!) kilenc esik. Kilenc súlyos, tömörségében megfellebbezhetetlen s egyúttal fenyegetést, veszélyt érzékeltető kijelentés a személyiség belvilágára ereszkedő „köd”, a nagyfokú bizonytalanság, az élet esetlegességének, a személyiség végső, kifürkészhetetlen titkának a jellemzésére. S mindez a *Kalevala* felező nyolcasainak, gondolat- és mondatpárhuzamainak retardáló, mégis sodró erejű megoldásaival. A variációkban rejlő gazdagság, sokszínűség kibontásával, egyúttal a külső és belső világ egységének, megkülönböztetetlenségének érzékeltetésével is. Minderre az utolsó versszak a legjobb példa: „Falusi köd. Elhagyatott. / Éjszaka van. Magam vagyok. / Magam háza, bokra mögül / jön, jön a hang körös-körül. / Meg nem fejthetem kútfőjét, / nem láthatom eredőjét, / két szemének két gyűrűjét, / éjszakája sűrűségét, / nem láthatom, hol van bennem / az az egy, az ismeretlen”. Az ismétlések, a változatok képzésére való hajlam más szinteken is megmutatkozik. Palimpszeszt megoldásaidra gondolok. Petőfi-versre (*Itt van az ősz, itt van újra...*) éppoly szívesen írod a magadét (*Damill*), mint – a magadéra. *Vadaskert* című

versed voltaképpen ugyanannak a témának, a prédaállat tragédiáját „elmaszatóló” szemléletnek a kritikája, a familiáris-eufemisztikus kedélyű megnevezés (a „lóhusi”) fölötti szakadatlan méltatlankodás újabb és újabb versvariánsokban való kibontása. Feltűnő, hogy felfogásodban e gügyögés nem is annyira a pusztulásra érett vén gebének, hanem sokkal inkább a fogságba vetett szuverén lénynek, az oroszlánnak a megalázása. Mintha nem tudtál volna megállni a kárhoztatásban. (E téma hat verset indukált, persze a rád oly jellemző részletezéssel, mindegyikben a jelenség más és más oldalára mutatva.) E változatok léte mutat műhelygondokra is – a tökéletességre való törekvésben, a kimunkálás során keletkezett variánsok „sorrendiségének” problémájára. A gordiuszi csomót itt egyetlen kardcsapással, Nagy Sándor-i módon (számomra példamutatóan – majd én is követni foglak!), valamennyi (vagy ki tudja, hány) variánsnak a megtartásával, kötetbe emelésével oldottad meg. S jól tetted. Nem mindig kell győztest hirdetni. Ebben az esetben egy egész kis ciklus a „győztes”. Kaján megoldás kétségtelen, de hiszen versvilágodhoz ez, a humor is, hozzátartozik. A mindennapi jelenségek fénybája, az ebben-ezekben való gyönyörködés képessége. Csak egy példát említek, de ezt is „muszáj”. *A fruska* című időszembesítő versre gondolok, melynek poénja talán éppen a csattanó elmaradása – az életkor előrehaladása, úgy látszik, semmit se tud rombolni a női szépség csodálatának képességén („A vele egyidős fiú olyan szépnak látta / azt a régi fruskát, / mint az az öreg, aki ma reggel, hiába, / látni most se lustább”). A retardáló kedvből szerencsére még jut egy versszak a mai szemlélő (és a ma szemlélt) jelenségének bemutatására is (s a női szépség további dicséretére). De micsoda mélymerülésű metaforákkal, jelzőkkel – érdemes megfigyelni: „A villamosmegállóban most is elevenen nézi / miből lesz a szépség, / a nőkön a kirakatot, a nyári, a nyár végi / keblek delelését”. Nyár végi delelés e köteted (e köteted is), Lacikám. Az érett, mindentudó, előre-hátra egyszerre tekinteni tudó, a verseket ezúttal karakteres ciklusokba rendező, a József Attila-i híres szalagút kilátópontjára jutott alkotóé. Ha rokon költőt és költészetet kellene említenem,

hamarjában egy rég elfeledett, sőt: felejtésre ítélt költő nevét, Simon Istvánét mondanám. Persze a különbségek megkülönböztetésével. Neked nem kellett semmiféle engedményt tenned, s nem is tettél soha. Szerencséd is volt – nem kellett hinned semmiféle úgynevezett nagy eszmében. S magaddal sem akartál elhíttetni semmi ilyesmit. De az érett ragyogás (érett: ahogy Domokos Mátyás értette pl. Ágh István *A képzelet emléke* című kötetére / *Szembesülés*, Nap K., 2003/) – az érett ragyogás rád-rátok is jellemző. A termés betakarításának lehiggadt öröme, a versbeszéd meglepő nyugalma, meglepetéseiben is nyugodt evidenciája, mondhatnám azt is: kiegyensúlyozottsága, még akkor is, ha maga a termés (néha vagy többnyire) nem éppen édes, a lét keserveinek a tapasztalata. Végezetül talán érdemes lenne mindezt Domokos Mátyás „ezredvégi tűnődéseivel” is alátámasztanom: „Az érettség klasszikus fogalma [...] feltételezi [...], hogy egy költő kiteljesítette versbeszéde elérhető maximumát, amely egyszerre váratlan, új, és ugyanakkor elemien magától értetődő”. Talán nem tűnik szerénytelenségnek, ha most azt állítom, hogy valami hasonlót próbáltam én is köteted néhány találmomra kiragadott példájával eldadogni. Ui.: Ha káprázik a szemed, ne menj orvoshoz. A szokásos gondolati ugrásokat ugrabugrálásnak, a szövegszerkesztés obligát folytonossági hiányait-vágásait durva csúsztatásoknak tekintve szándékosan fogalmaztam így. Nincs bekezdés, nincs lépcső, a rámpán folyamatosan tessék haladni. Az akadálymentesítés legalábbis megkezdődött.